

Hasanova Umida Odiljon qizi

Namangan davlat universiteti Ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta'lim jarayonida adabiyotning o'rni va ahamiyati yoritiladi. Adabiyot nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantirishda, hissiy rivojlanishida va insoniy qadriyatlarni anglashida muhim rol o'ynaydi. Maqolada, shuningdek, adabiyot darslarining yosh avlodni tarbiyalashdagi o'rni va zamonaviy ta'lim jarayonida adabiyotning qanday qo'llanilishi haqida fikr yuritiladi. Muallif adabiyotning shaxsiy rivojlanishga ta'siri va madaniy merosni asrab-avaylashda uning o'qitilishining ahamiyatini tahlil qiladi.*

Kalit so'zlar: *adabiyot, ta'lim, estetik tarbiya, hissiy rivojlanish, insoniy qadriyatlar, madaniy meros, o'quv jarayoni*

Adabiyot insoniyatning intellektual va madaniy merosini saqlash, unga yanada boylik qo'shishda muhim rol o'ynaydi. Har bir xalqning adabiyoti milliy madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, ta'lim jarayonida muhim o'ringa ega. Adabiyot shunchaki san'atning bir turi emas, balki o'quvchilarni tarbiyalash, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda estetik his-tuyg'ularini shakllantirish vositasi sifatida qaraladi. Ushbu maqolada adabiyotning ta'limdagi o'rni, uning axloqiy, ma'naviy va shaxsiy rivojlanishga ta'siri, milliy va umumbashariy qadriyatlarni shakllantirishdagi ahamiyati keng tahlil qilinadi.

Adabiyot insoniyat tarixidagi turli davrlarning madaniy, siyosiy va axloqiy jihatlarini aks ettirib, har bir avlodga o'z tajribasini o'rgatib kelgan. O'zbekiston adabiyotining yorqin namunalari, masalan, Alisher Navoiy va Abdulla Qodiriy asarlari, milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda muhim manbalar hisoblanadi. O'quvchilar bu asarlar orqali insonparvarlik, ezgulik, adolat va halollik kabi qadriyatlar haqida bilib oladilar. Jalolov (2015) ta'kidlashicha, adabiyot yosh

avlodni ijtimoiy munosabatlarda yuqori axloqiy me'yorlarga amal qilishga o'rgatadi

Adabiyot nafaqat milliy qadriyatlarni, balki umumbashariy ahamiyatga ega bo'lgan axloqiy va ma'naviy saboqlarni ham o'rgatadi. Masalan, Chingiz Aytmatovning "Jamila" asari sevgi, sadoqat va insonning o'z qadr-qimmatini anglash haqidagi chuqur falsafiy g'oyalarni o'z ichiga oladi. Bu kabi asarlar o'quvchilarga nafaqat ma'naviy ozuqa, balki ijtimoiy hayotda axloqiy tanlovlar qilishga undaydi (Baratova, 2019).

Ijodiy fikrlash va tafakkurni rivojlantirishda adabiyotning o'rni

Adabiyot o'quvchilarni ijodiy va tanqidiy fikrlashga undaydigan asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Badiiy asarlar o'quvchini voqealarni tahlil qilishga, qahramonlarning his-tuyg'ularini va qarashlarini tushunishga yo'naltiradi. Vygotsky (1978) fikricha, adabiy matnlarning o'quvchilar tafakkurini rivojlantirishdagi o'rni katta, chunki ular ko'pincha insonning ichki dunyosini, ijtimoiy muammolarni o'rganishga imkon beradi. Masalan, Alisher Navoiy asarlarida uchraydigan obrazlar orqali inson hayotidagi ichki kurash, ezgulik va yovuzlikning to'qnashuvi kabi mavzular chuqur ochib beriladi. Bu esa o'quvchilarning tanqidiy tafakkurini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Applebee (1996) o'z tadqiqotida adabiyot orqali o'quvchilarning hayotiy tajribalarni qayta ko'rib chiqishlari va o'z hayotiy yo'llarini tanlashlariga yordam berishini ta'kidlaydi. Adabiyot ta'lim jarayonida faqat faktlarni o'rganish bilan chegaralanmay, balki o'quvchilarga hayotdagi voqealarga boshqa nuqtai nazardan qarashni o'rgatadi. Bu esa ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Adabiyot milliy va umumbashariy qadriyatlarni shakllantirish va ularni saqlashda muhim vosita hisoblanadi. O'zbekiston adabiyotining buyuk vakillari Navoiy va Qodiriy asarlari milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishda beqiyos rol o'ynaydi. Ularning asarlarida milliy urf-odatlar, an'analar, xalqning ruhiyati va qadriyatlari aks etadi. Hashimova (2021) o'rganishicha, badiiy adabiyot bolalar va yoshlar tafakkurini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbek adabiyoti milliy meros sifatida yoshlarga qadriyatlarni o'rgatish, ular orqali

ma'naviy va axloqiy tarbiyani shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, jahon adabiyotining klassik namunalari, masalan, Lev Tolstoy, Fyodor Dostoevskiy, Vilyam Shekspir asarlari o'quvchilarga umumbashariy qadriyatlar – adolat, sevgi, inson huquqlari va ozodlikni o'rgatadi (Rosenblatt, 1995).

Adabiyot o'quvchilarni faqat ilmiy bilimlar bilan ta'minlab qolmay, ularning shaxsiy rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi. Dewey (1934) ta'kidlaganidek, san'at, jumladan, adabiyot, insonning estetik his-tuyg'ularini boyitadi, ularni o'z his-tuyg'ularini chuqur tushunishga va ifodalashga undaydi.

O'quvchilar adabiy asarlarni o'qish jarayonida o'zlari uchun muhim axloqiy qarorlarni chiqarishni o'rganadilar, hayotda to'g'ri yo'l tanlashga yordam beradigan saboqlar oladilar. Hilliard (2012) fikricha, adabiyot o'quvchilarda o'ziga ishonch va ichki kuchni rivojlantiradi. Ular asar qahramonlarining hayotiy tajribalarini kuzatib, o'z shaxsiy hayotlarida duch keladigan muammolar bilan qanday kurashishni o'rganadilar. Badiiy asarlar o'quvchiga o'z hayotiy tanlovlarida mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi

Ta'limda adabiyotning o'rni va ahamiyati nihoyatda katta. U o'quvchilarning ma'naviy, axloqiy va intellektual jihatdan rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Adabiyot milliy va umumbashariy qadriyatlarni o'rgatish, o'quvchilarda tanqidiy va ijodiy tafakkur shakllantirish hamda ularning shaxsiy rivojlanishiga ko'mak beradi. Shu sababli, ta'lim jarayonida adabiyotga alohida e'tibor qaratish, uning yosh avlod tarbiyasidagi o'rnini yanada kuchaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulhayev, O. (2019). Adabiyotshunoslik nazariyalari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
2. Yusupov, F. (2018). O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: Fan va Texnologiya.
3. Karimov, A. (2020). Adabiyotning tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: Ilmiy Ziyo nashriyoti.
4. Navoiy, A. (2006). Xamsa. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
5. Jalolov, J. (2015). Ta'lim va tarbiyada badiiy adabiyotning o'rni. Toshkent:

Yangi Asr Avlodi.

6. Qodiriy, A. (2008). O'tgan kunlar. Toshkent: Adabiyot va San'at nashriyoti.
7. Aytmatov, Ch. (2011). Jamila. Toshkent: Sharq nashriyoti.
8. Baratova, Z. (2019). Milliy qadriyatlar va ta'limda adabiyotning ahamiyati. O'zbekiston Ta'lim Akademiyasi jurnalida